

TANDORI DEZSŐ

„Kapcsolatot keresek, de csak a felbontás által lelhetem”

(kb. Háy János)

azaz

WELCOME IN AFRICA (Holnap Kiadó)

Tehát, szerzői – és egyéb! – szokás szerint, kb. Háy Jánosról lesz szó. Persze, ha azt mondanám, hogy ő olyan tényleg Gulácsy-festő finomságúnak és erejűnek ígérkező és látszó költő, akkor eme fogalomban a Garaczi Lacziról, mellette a Podmaniczky Szilárdról, aztán már szálkásabb változatban a Marno Jánosról, és körülbelül így tovább, is kellene írni. De ezt a dolgot, hogy a világ annyira szétesett, hogy azt a lassan menthetetlenül bonthatatlan egy-tömböt, mely szinte rohadt-ballonkabát-mészementel-megtömött-vasbeton-lég-tömb, néha rabtáborok csákányaival kell próbálni szétveretni (az emberiség nemesebb céljai érdekében), valamint, hogy titkos urán-kisugárzásában e tömbnek, ennek a jószerén most már végre egy-légiesnek, oly vigyor támad – főleg! – az afroïd partokra lépők arcán, mintha a boulevard Strassbourgon zsebelnék ki, miközben az afrofrizura-készítők kirakatai előtt álldogál (4 kirakat, 4 kizsebelés zsinórban, végül a zsebkedvét viszik el a keszkenőjével), ezt a dolgot, mondom, most Háy János leleményezte, és – legyünk tömörek! – Rimbaud-nak is olyan emléket állított, mintha Rambo sosem lett volna, vagy mintha Afrikába fegyverkereskedők járnának, akik költőként, ráadásul a művétagjuk helyén palatinuszilág megcsodálható hús-vér taggal térhetnének haza.

Ez ebben a kötetben mind *van*. Ami meg azt illeti, hogy sírni és nevetni is lehet rajta, kéretik: bármelyiket (mindkettőt) csak az tegye, ki a holtak kallódó szállodáiban, vagy az élők szállongó kalodáiban *egyszer* járt legalább, és innen tudja a duinói elénium magasztalásának dalát, és úgy olvas Schillert, hogy közben a kezébe se veszi, vagy a kezébe veszi, de akkor nem Schillerre afrózza magát.

Afrika – azaz Africa – welcome partjain, persze, palatinalemeztlenedve feredőzik az egészség, amikor pedig kicsi öcsinek nem jön kaki, egy öröklét reményével lehet üldögelni a bilin, s mellette; és Szerdzsó Podmanióként ücsöröghetünk egy fotelmodellben, s úgy dobálhatjuk az ajtóba az injekciós tűket, és megismerhetünk a Vállalkozás eleve-kudarcoltatójával, akit Jozef Tákó európai provokátornak is hívhatnak, és a kórház, mely alá egy darab bosnyák talajt kellett volna tolni a légi híd sikerének érdekében, egy dél-amerikai hegyi folyóba esetleg nem lángolva hull, esetleg lángolva, de a szeretet-szállítmány helyett Svejik mindenkinek egy csokireklámot és egy Rambo-képet oszt, ez a művétagokra ragasztható, dadogás nélkül. Ha láttam már tündöklet-kavalkádót magyar költészetben – kb. láttam –, Háy János minden „kb.” nélkül ezek közé tartozik (nem sok van belőlük), és a „kb.” is jó itt, ha annyit jelent, hogy „a köbön”. Persze, ráismerni ebből a kötetből a világra, meg úgynevezett allúziók is vannak (al-tá-jakról sokszor esvén, helyesen, ha már ez van, szó) (s ha már szó van, és Háynak ez,

hogy „ha már szó van”, ez a kétségbeesett erkölcsi kényszere: hogy akkor valamiről kéne szónak lennie, és ez Africa) (utolsó zárójel, a széthullásában lassan végleg-egy-tömb világ jegyében: ...de nem, rossz villanyírógépem elakadt, s közben elfeledtem, mit akartam mondani) – hát ezek is vannak a Háy-kötetben, ezek a dolgaink: hogy ha becsületesek akarunk lenni (ld. a Schiller-féle nyilván idea-kérdést), azt is kell mondanunk olykor, hogy alapvető izét akartunk mondani, de épp elfelejtettük. Mármost, hogy míg az iskolai ünnepségen a vers hiányzó sorára rájövünk, ráadásul, már föl se kiabálnak, hogy hülye, meg anyád, mert szövegünk senkit sem érdekel, jöhet egy kis időkitöltő Africa, például misztikus törzsi erotikus tánc dadogó táncosokra, kisfiunk metafizikus bilidala, vagy a Goethe-csibész, és akkor immár minden bércezen csend ül a Kili- vagy Bilimandzsáró környékén, és rájövünk, hogy ez az, amire mindig vártunk, és visongunk a nézőtéren.

Egy olyan világban íródott a Háy-kötet, ahol a narancsszív szonettjét és a manókat is kijebb-szorogatja (utalás korábbi motívumaira a költőnek; ma is nagyon szeretjük) (őket, is), kijebb az, hogy a régebbi poézis „ki-ki: csoda!” ideája helyett (Schiller a-dákó-fügefaleveleként-se a szigetté merevedő palatinuszon, ld. e verseket könyvünkben itt) a „ki kicsoda” áll; ez a tét; és már ez se érdekel minket. Háy mindenféle divatfelhang nélkül teremt meg elsöprő hatású komédiáját, ahol a bajazzo eleve le van szúrva, de ez csak „annyiban” számít. Különben a bajazzo dalol, igaz, Jannusz Sziveriuszként meg is hal, s közben mindenféle költészeti dologra utal, ám, mondom, nincs olyan szóviccezés, hogy az áthallás áthalás lenne, vagy fordítva, nem, itt az erő-és számviszonyok, például a *nyilvánvaló*, rejtélyes, megfoghatatlan, legközelebb kedv és idő túltengése esetén a költő szerint *nyilvánvalóan* egy perc alatt elmondható feladatú Jassassin szerepe, aztán, hogy megtoldjuk szervesen, az „egy kaloda jobb, mint két szálloda, egy szálloda jobb, mint két kaloda” elve... nos, ezek mind tisztán érvényesülnek. Akár a materializmus a kallódó szálloda jegyében, akár az idealizmus (objektív csak, hogy így mondjuk, sőt, kopejktív!) a szétoldó kalodáiban.

Hát nem is kell Africáért olyan nagyon Afrikába engedőzni.

Már maga a borító is, Heritesz Gábor (na ja, ismertük őt eleve így! csudálatos munkája – telitalálat e jel szerint. A bedeszakázott guillotine (ha jól írom: welcome!, ha rosszul, akkor is marad így; persze, egy ilyen világról szól a Háy-könyv); vagy Picasótól tanulnak fogat vicsorgatni a négerek... igen, leírható e szó, mert Háy („fehérek közt egy...”, ki ne mondjuk, ma ez tabu) erre is tud alapviccet: feketék közt, pardon, négerek közt végre egy fekete. Hibák: maradnak. „A” könyv maga is kiadható „hibagazítás” címen.

Csak épp a Welcome-könyv nem akar kiigazítani semmi hibát. Meg azt se mondja, hogy hiba volna valahol – milyen igaza van! A krétaport az egyik legkellemetlenebb a kézről törölgetni, az osztály meg rég haza is ment, a legjobb hát, ha bekapcsolódunk a dadogós-erotikus törzsi táncba, pláne ha (ölgyinkós vállalkozás?!) megkettőződve ülünk a már említett nézőtéren is.

Kritikánkat – ha önmagunkat többször, ezt meg kritikának mondhatjuk – így is címezhetjük volna: Versailles-i Jánosnak, ami (Rimbaud-ból fegyverkereskedőbe fordítva) annyit jelentett volna valaha, hogy Vers Háy Jánosnak. Itt azonban, ahogy ezt Emil-Marlon kisfia is megmondhatná – a kötet szellemében! –, szemenszedett füllentésről volna szó, mely fülönfogott szellentést álcázna. Hát ennyit pl. a Jozef Tákók tákolmányairól, melyek mindazonáltal elég veszélyesek. Igaz, a lángok – s nyilván a be-

zuhanó pengék is – primer élményűleg valósítják önmeg a póre hús addig önmagáról nem sejtett kvalitásait. Hát egy ilyesmikkel gyakorlatozó világban üdvözlődik az Africa-látogató, a humanitárius célú, aki ezt akkor, ugye.

Aki mit is csinál?

Nem fejezhetem be a mondatot, mert Háy könyve erről is szól. Mit is csinálunk? Hogyan mondta azt, ma is messze-messze közelre-tarthatóan Pilinszky? Hogy: ha öröklétre születünk, mért halunk meg hiába? Módosítja Háy (sokunkkal) ezt, még így is: ha öröklétre halunk meg úgyis, miért látszunk hiába élni? Vagy miért hallatszunk ekképp? Vagy miért nincs Godot-nak füldugója, szemellenzője? Miért nem a kellő disztintíválással használja, már ha jönni nem ér rá, jó... de ahogy les vagy fülel bennünket sivatagunkban a fa alatt, meg az Estragon-Vladimír-jelenetezettségünket, meg Luckyt, Pozzót velünk, satöbbi, ahogy lukolunk és pózolunk pl., hát ha nem jön Godot, s mi megyünk el Afrikába, mint a *Taboo* című sajátos-szép régi nótában a Samu, ugye (fontos etnikumi elemek!), akkor ez az Africa miért nem „az” az Africa?

Csak hát, sajátos világetnikum, és erről is szól Háy, volt-e valaha is bármi olyan, mint ahogy a filozófiák, üdvtanok, nemzetmentések etc. „tétéleztek”. És a bűnbuddhatunkkal mi lesz? Bizony, Schillerről a bűnbuddhatum is eszünkbe jut. Vagy ez inkább a Goethe-csibészről?

Sebaj, Háy efféle szuper-mail-artja nem akar klasszikus lenni. Nem kell akarnia. Kivéde az, a maga egyedüli módján. Abban, amit végül köz-multságunkra és köz-sírásunkra teljesen elmagányosodva hoz létre. Ahol csakugyan sivatagig ér a könyv rettentő tarkaságával. A *Sétaút*-kötet gyakorlása után itt mindenféle út és mód nyílik. Bár nincs grafikai része a könyvnek bent, ezt a címlap mintha bedeszakázottnak nyilvánítaná épp, és a narancsszív is elveszne a kórház lángbanállásában vagy a törzsi táncban, vagy a palatinuszágban, netán a Duna korzóján: Háy cipőjében jól járunk. Légcipő, tömbcipő, arcfestékcipő ez, de úgy öltöztet, hogy levesszük tőle a nadrágot, a pelenkát, aztán Jannusz Sziveriusszal szülvá megkérünk valakit, öreg anarchista, ülj közénk, mesálg, azaz mesélj, azaz szólva. Semmi géphiba nem javíttatik! A gép magára vessen, ne minket vessenek be gépekkel. Ezt Háy elemi erővel mondja. A poézis elől is, ha az már mirkócsip, azaz mikrochip (Mirkócsip: ő nyilván egy szerbokroatosobosnyák muzulmán!), hát a poézis elől is el kell menni Africába. Ha szól a welcome dala, eldobjuk a mankót, a füldugót, a szemellenzőt (bár e három igen jól öltöztet), és szívünk szomorú és szorongó dobogásával mit se törődve, meg hogy holnap mi is lesz, lesz-e egyáltalán (a) munkánk, meg hogy mikor lesz 8 schilling árának megfelelő az újság és a még itt-ott 8–10 forintos zsírosdeszka helyett mikor lesz az ilyesmi is oly árban, mint Bécs belvárosában a körözöttes kenyér, mindezzel – bagatell! – mit se törődve, visszaguggolunk palatinuszba, és lessük... hogy... akár vékony nők képben is, hogy izélhetjük meg majd egyszer ezt az egészet.

Jó, de hát ilyesimből szokott *születni* is az ember?!

Minden kérdést sem Háy, sem e sorok írója nem oldhat meg.

Ja, és a honoráriumot mindehhez negyedére kéne, azt a bosnyákját neki.

Akkor hangzana csak hitelesen a felhívás: föl, Rimbaud! Váll a vállhoz, vállalkozz Africára. Hiszen oly multságos, látod?

Ki se fogsz halni. Na.

De – hát épp ez az. Amit Háy kötete mond. Hogy kihalásról szó sincs. Valami mód ezt hallja ki e sorok írója végül e könyvből. S akkor a „Welcome”-ot biztatásnak veszi.

Mindehhez már-már csak egy Swift-idézet látszik hiányozni a kötet elejéről, vagy végéről. Persze, burkoltan ott van az is.

Mert járjon, mondja a szerző ott, kérem, a fejükben minden. Az enyim is teli van, teszi hozzá.

S miközben mindez így: oly jó mégis a Duna korzóján lenni újra, oly jó Rugh Asival, Rug Ashival, netán Rug Hasival találkozni, oly jó, hogy mindezt megbeszélhetjük egymással – és tudhatjuk, hogy a végszó már elronthatatlan. A végszavak egyike (vagyis a folytathatóság egyik elemi sodrópontja) Háy kötetének szelleme.

Bár hát, mint ő maga kb. mondja, a legjobb az egészben az, hogy soha a bűdös életben nem volt még a kezünkben szellem.

Ne is legyen, mondom én.

PK87IX.